

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГО «НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ ІМЕНІ АНДРІЯ МАЛИШКА**

КАФЕДРА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УКРАЇНСЬКА МОВА ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА В УКРАЇНІ І СВІТІ

*XVIII Всеукраїнська науково-практична конференція
з міжнародною участю
до Дня української писемності й мови*

29 жовтня 2024 року

Київ – 2024

*Рекомендувала вчена рада
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 4 від 24 жовтня 2024 року)*

Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / відп. ред. С. Шевчук, відп. за випуск О. Дияк. Київ: Видавництво Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, 2024. 186 с.

У збірнику подано статті й тези мовознавців, молодих учених і здобувачів першого (бакалаврського), другого (магістерського), третього (освітньо-наукового) та наукового рівнів вищої освіти, які брали участь у конференції та круглому столі. Тематика доповідей охоплює питання мовної політики та мовної культури в Україні в контексті актуальних суспільно-політичних процесів, проблеми української мови як чинника національної самоідентифікації, як засобу формування національної свідомості українського суспільства, аспекти професійної комунікації в освіті, сучасні тенденції розвитку лексикології, морфології, термінології та фразеології української мови.

Викладачам, учителям, журналістам, державним службовцям, здобувачам усіх рівнів вищої освіти й усім, хто прагне надати сили українському слову у професійній царині.

Редакційна колегія:

Шевчук Світлана Володимирівна, завідувач кафедри культури української мови, академік ГО «Національна академія наук вищої освіти України», кандидат філологічних наук, професор – **відповідальний редактор**

Виноградова Юлія Борисівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук

Глушик Сергій Васильович, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук, доцент

Дияк Олена Володимирівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук, доцент – **відповідальний секретар**

Лобода Тетяна Михайлівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат педагогічних наук, доцент

© Автори статей, 2024

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2024

**СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ОБСТАВИННИХ ДЕТЕРМІНАНТІВ У МОВІ
ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ**

У статті розглянуто семантику функціонування обставинних детермінантів в офіційно-діловому дискурсі української мови. Особливу увагу приділено визначенню функцій і семантичного навантаження обставинних детермінантів у структурі офіційно-ділових текстів. На основі аналізу документів і прикладів з офіційно-ділового мовлення проілюстровано специфіку вживання детермінантів місця, часу, мети, умови та інших. Результати дослідження демонструють, як за допомогою обставинних детермінантів досягається точність, логічність та структурна цілісність текстів офіційно-ділового стилю.

Офіційно-діловий стиль української мови має низку особливостей, що сприяють досягненню максимальної точності, стислості та зрозумілості тексту, необхідної для ефективної комунікації в офіційній сфері. Однією з основних граматичних категорій, що забезпечує структурну впорядкованість і семантичну чіткість офіційних текстів, є обставинні детермінанти, які уточнюють різні аспекти змісту висловлювання [3, с. 34]. Обставинні детермінанти визначають місце, час, причину, мету та інші характеристики дії або стану, надаючи тексту більшої логічності та інформативності [1, с. 58].

*Семантичний аспект обставинних детермінантів
в офіційно-діловому дискурсі*

Семантичне використання обставинних детермінантів є важливим для досягнення однозначності, чіткості та логічності в офіційно-ділових документах.

Розглянемо детальніше специфіку кожної групи детермінантів і наведемо приклади їхнього функціонування.

Детермінанти місця та їхня семантика

Обставини місця часто вживають в офіційно-ділових текстах для уточнення географічних меж, розташування об'єктів чи місця виконання дій. Наприклад, у фразі *“Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України, що розташоване в Києві...”* (Наказ МОН України № 1/9-234), використання обставинного детермінанта *“в Києві”* конкретизує місце розташування установи.

Обставини місця уточнюють територіальні межі виконання дій, важливі для юридичних документів і адміністративних наказів. Наприклад, у реченні *“Реконструкція буде проведена на території парку «Дружба» у місті Харкові”* вираз *“у місті Харкові”* точно визначає географічну прив'язку, що дозволяє уникнути непорозумінь щодо місця реалізації проєкту.

Інший приклад: *“Дія цього положення поширюється на всі підрозділи, розташовані на території Вінницької області”*. Обставинний детермінант *“на території Вінницької області”* окреслює адміністративні межі впливу документа, що є критично важливим для дотримання юридичних і організаційних норм.

Детермінанти часу як засіб контролю і послідовності

Часові обставинні детермінанти забезпечують хронологічну впорядкованість подій. Наприклад, у реченні *“Підсумкове засідання відбудеться 10 листопада 2023 року”* детермінант *“10 листопада 2023 року”* точно вказує на час, зумовлюючи однозначне розуміння дати події [2, с. 115].

Детермінанти часу чітко визначають строки або періодичність виконання певних дій. Наприклад, у реченні *“Звіту про виконану роботу подають щоквартально, до 10 числа місяця, наступного за звітним кварталом”* детермінант *“щоквартально, до 10 числа”* встановлює точну періодичність подання звітності, що є обов'язковою умовою для дотримання термінів.

Також у наказах і розпорядженнях часто є детермінанти, що уточнюють час виконання дії: *“Реєстрацію договорів здійснювати в період з 01 по 15 березня*

кожного року”. Така обставина часу задає часові рамки для виконання певної дії, дозволяючи чітко організувати адміністративний процес і уникати затримок.

Детермінанти мети як засіб формування цілеспрямованості

Мета як вид обставини використовується для висловлення цілей виконання дій. Наприклад, у тексті *“З метою підвищення кваліфікації працівників проводять щорічні тренінги”* обставинний детермінант *“з метою підвищення кваліфікації працівників”* чітко вказує на мету заходу [3, с. 38].

Обставини мети визначають мотиви та завдання, які стоять за певною дією, що допомагає сформуванню обґрунтованості та цілеспрямованості документа. Наприклад, у фразі *“З метою підвищення рівня безпеки на робочих місцях необхідно провести перевірку обладнання”* обставинний детермінант *“з метою підвищення рівня безпеки”* вказує на конкретну мету дії, що підкреслює важливість забезпечення безпеки та обґрунтовує необхідність перевірки.

Ще один приклад: *“Для забезпечення своєчасного надходження матеріалів рекомендовано скласти план постачання на наступний місяць”*. Тут детермінант *“для забезпечення своєчасного надходження матеріалів”* акцентує увагу на меті складання плану, що надає дії логічного сенсу та обґрунтування в рамках офіційно-ділового дискурсу.

Умовні детермінанти як механізм визначення залежностей

Детермінанти умови використовують для встановлення специфічних обставин, за яких виконують дію. Наприклад, у реченні *“За умови своєчасної оплати буде здійснено відправку товару”* фраза *“за умови своєчасної оплати”* уточнює умови виконання дії, підкреслюючи необхідність дотримання домовленості для досягнення результату [1, с. 62].

Умовні обставинні детермінанти вводять в текст положення, які повинні бути виконані для досягнення певного результату, що особливо важливо для контрактів, договорів та угод. Наприклад, у реченні *“Згідно з умовами договору, постачання товарів здійснюватиметься за умови 100% попередньої оплати”* вираз *“за умови 100% попередньої оплати”* вказує на обов'язкову умову для виконання зобов'язань, чітко визначаючи залежність між дією та її умовою.

Інший приклад: *“Проект буде реалізовано за умови схвалення бюджету на сесії міської ради”*. У цьому випадку обставина *“за умови схвалення бюджету”* визначає критичну умову для реалізації проєкту, тим самим забезпечуючи його легітимність і прозорість в адміністративному процесі.

Завдяки таким обставинним детермінантам документи набувають необхідної точності та визначеності, що сприяє ефективному досягненню цілей у межах офіційного спілкування.

Обставинні детермінанти в офіційно-діловому дискурсі відіграють роль уточнюючих компонентів, що конкретизують умови виконання дій або надають додаткову інформацію про події. Тож семантика обставинних детермінантів охоплює такі основні групи, як детермінанти місця, часу, причини, мети, способу, умови та порівняння [2, с. 112].

*Функціональна роль обставинних детермінантів
в офіційно-діловому дискурсі*

Функціональна роль обставинних детермінантів у офіційно-діловому дискурсі полягає в підвищенні логічної чіткості та смислової насиченості тексту. Завдяки їм досягається зручне структурування інформації, що сприяє більш точному та однозначному сприйняттю змісту.

Важливо відзначити, що використання обставинних детермінантів також забезпечує дотримання формальних норм стилю, властивих офіційно-діловому мовленню. Наприклад, в офіційних наказах, інструкціях та розпорядженнях їх застосування дозволяє уникнути двозначності, що є критичним для комунікації у сфері права та управління.

У результаті дослідження можна зробити висновок, що обставинні детермінанти в офіційно-діловому дискурсі відіграють ключову роль у забезпеченні точності та ясності переданої інформації. Семантичне наповнення детермінантів місця, часу, мети, умови та інших типів сприяє досягненню стилістичних вимог, що ставляться до офіційно-ділового мовлення. Вживання обставинних детермінантів дозволяє підвищити інформативність тексту, сприяти чіткому формулюванню вимог та уникнути можливих непорозумінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький І. О. Українська мова : навч. посіб. / І.О. Білецький. Київ : Либідь, 2009. 488 с.
2. Іващенко В. А. Мова професійного спілкування : теорія і практика / В. А. Іващенко. Київ : Вища школа, 2011. 335 с.
3. Слинько І. М. Сучасна українська літературна мова : синтаксис / І. М. Слинько. Київ : Наук. думка, 2005. 348 с.